

UNESCO/PERSIST (březen 2016, Platform to Enhance the Sustainability of the Information Society Transglobally)

Pokyny pro výběr digitálního dědictví pro dlouhodobé uchování

Úvod

V souvislosti s rozvojem technologií se rapidně zvýšil objem digitálně uchovávaných informací. Jejich uchování ve srovnání s tradičními formami (fyzická forma – papír, dokumenty, knihy) je však méně trvalé, a tak je třeba zajistit jejich dlouhodobé uchování. K tomuto účelu slouží také pokyny *Guidelines on the selection of digital heritage for long-term preservation* vytvořená konferencí Paměti světa ve Vancouveru (září 2012) – *UBC/UNESCO Vancouver Declaration, The Memory of the World in the Digital Age: Digitization and Preservation*. Následně vznikl PERSIST (Haag, 5.-6.12.2013).

Na konferenci byly definovány tři oblasti, v nichž je třeba problematiku uchování digitálních dat řešit: strategie uchování dokumentů, technologie k tomu použité a obsah uchovávaných dokumentů..

Cílem tohoto dokumentu je poskytnout knihovnám, archivům, muzeím a dalším kulturním institucím všech úrovní východisko pro vytvoření vlastních postupů výběru digitálních dokumentů pro dlouhodobé uchování digitálních informací. Je možné, že současné postupy bude nutné změnit. K tomu je potřeba, aby veřejný a soukromý sektor i tvůrci navázali spolupráci. Veřejné instituce mají právní odpovědnost za dostupnost, přístup a uchování digitální informace. Sílí také poptávka po rychlé a snadné dostupnosti informací.

Zásadní roli v procesu tvorby postupů a systému shromažďování a správy digitálních materiálů hrají národní instituce, které by měly při jejich vytváření spolupracovat s komunitami (heritage communities), nebo koordinovat síť spolupracujících institucí a zaangažovat také další partnery (vlády, akademické ústavy, výzkumná centra, neziskový a soukromý sektor). PERSIST doporučuje přijetí národní a mezinárodní legislativy řešící výběr a zachování přístupu veřejnosti k digitálnímu dědictví.

Na výběr a zachování digitálního dědictví má nezanedbatelný vliv také právní prostředí, které šíření, kopírování, přístup a využívání digitálního dědictví reguluje a mimo jiné i řídí, co a jak může být uchováváno, případně podmínky zveřejnění uchovávaných digitálních dokumentů. S tím souvisí také otázka autorských práv, která mohou v některých zemích bránit přístupu k digitálnímu dědictví a jeho uchování. PERSIST proto doporučuje přijetí národní a mezinárodní legislativy překonávající omezení výběru a zachování digitálního dědictví pro veřejný přístup.

Výběr digitálních materiálů k uchování je třeba provést včas a předvídat jejich budoucí hodnotu, než dojde k jejich nenávratné ztrátě, a to s ohledem nejen na digitální formu tradičních dokumentů, ale také na nové formy (webové stránky, sociální média, blogy, diskuse, youtube atp.).

PERSIST předpokládá, že dojde ke změně funkce institucí v procesu uchování dědictví: knihovny převzou od vydavatelství funkci výběru a budou aktualizovat kritéria výběru a hodnocení dat určených pro dlouhodobé uchování. Muzea budou uchovávat původně digitální díla, digitalizovaná díla a digitální informace o nich (metadata). Pro archivy se pak

změní rychlejší zastarávání dokumentů a vznikající riziko ztráty nebo chybného zhodnocení významu materiálu.

Dokument dále navrhuje změny přístupu institucí ke shromažďování digitálního dědictví a rozvádí jejich úskalí: souhrnná sbírka (uchvávání veškerého digitálního materiálu), náhodný výběr a výběr. Při hodnocení je třeba zvážit hodnotu, udržitelnost a dostupnost (v ostatních institucích uchovávajících dědictví) digitálních materiálů. Velmi významné digitální dědictví musí být uchováno, než dojde k jeho ohrožení.

Základní rozhodovací schéma pro jednotlivé instituce, který by mělo být aplikováno při procesu rozhodování, je následující:

1/ Základní údaje (název, autor, původ, rozsah, stav atp.),

2/ Právní závaznost,

3/ Kritéria výběru (význam, udržitelnost, přístupnost), 4/ rozhodnutí.

Dlouhodobé uchovávání digitálního dědictví je pravděpodobně nejznepokojivější výzvou, které instituce zabývající se dědictvím v současnosti čelí. V tomto smyslu dokument apeluje zejména na vypracování kritérií získávání a výběru dokumentů k uchování a následnou aplikaci tohoto procesu ku prospěchu současné i budoucí generace.

Příloha 1 dokumentu se zabývá managementem dlouhodobého uchovávání digitálních dokumentů a metadat, jehož cílem je zamezit riziku jejich ztráty nebo zničení dat. Díla včetně metadat by měla být uchovávána na nejméně dvou různých místech, v různých formátech (s periodickou kontrolou, případně obnovou, zálohou dat), je nutno zajistit dostupnost metadat (informací strukturního, deskriptivního a administrativního charakteru, které poskytují základní informace o dokumentech týkající se jejich identifikace, umístění, popisu, čitelnosti, práv k zacházení s nimi), jejich uchovávání a metametadata.

Příloha 2 dokumentu obsahuje definice termínů (autentičnost, výběr obsahu, digitální dědictví, dědictví a metadata).

Fundamental principles of digitization of documentary heritage (Základní principy digitalizace dokumentárního dědictví)

Dokument poskytuje základní informace o digitalizaci dokumentárního dědictví.

Pod pojmem digitalizace se rozumí tvorba digitálních objektů z fyzických nebo analogických originálů prostřednictvím scanneru, fotoaparátu nebo jiných elektronických zařízení. Celý proces zahrnuje také správu (včetně správy vlastnických práv) a kontrolu kvality a koncové hodnocení.

Digitalizace není metodou uchování dokumentů, ale pouze způsobem uchování jejich kopie, který umožňuje mnohonásobný přístup. Na způsob digitalizace (velikost rozlišení) textových dokumentů s obrázky má vliv její účel. U audiovizuálních dokumentů je digitalizace jedinou udržitelnou metodou jejich archivace kvůli degradaci materiálů. Digitalizované

materiály by měly požívat stejná práva duševního vlastnictví a stejná autorská práva jako originály. V úvahu je třeba vzít primárně dostupnost a dohledatelnost informací, a to prostřednictvím detailních metadat, a zdokumentování procesu včetně technických specifikací a nastavení rozlišení.

Digitální originál by měl co nejvíce odpovídat originálu, neměl by ho měnit ani vylepšovat.

Rozpočet na digitalizaci musí počítat s dlouhodobým skladováním dokumentů.

Dokument apeluje na potřebu vytvoření strategie dokumentace. Tento dokument by měl jasně definovat účel a cíl digitalizace, co, jak, kdo bude mít přístup, metody a standardy, práva duševního vlastnictví.

Základní kroky digitalizace jsou: proces plánování, kroky bezprostředně předcházející digitalizaci, digitální konverze, post digitalizační procesy.

Příloha dokumentu poskytuje linky na příklady směrnic o digitalizaci (UNESCO, British Library, Cornell University Library, National Library of Australia, IFLA, IASA, FIAF...) a ostatní zdroje.

Dalšími přílohami jsou schémata procesu digitalizace obrazové dokumentace a zvuků či audiovizuální dokumentace.